

Peter Munk Christiansen og Palle Svensson

Indledning

Staten har traditionelt stået i centrum for den politiske videnskab – jf. også den danske betegnelse for denne videnskabelige disciplin, »statskundskab«. Med bredere definitioner af politik, som for eksempel David Eastons, kom staten imidlertid til at indtage en plads ved siden af en række andre institutioner, og med udviklingen af procesorienterede teoridannelser og studiet af offentlig politik og implementering var der en tendens til, at staten gled helt i baggrunden. I en årrække var betegnelsen »statsteori« derfor mere eller mindre entydigt forbundet med marxistiske analyser af den kapitalistiske stat.

Gennem de seneste år har staten imidlertid fået en vis renæssance inden for den politiske videnskab. Dette viser sig dels ved en reformulering af gængse teoridannelser, hvor staten igen tildeles en central rolle, jf. Dunleavy og O'Leary (1987), dels ved en række nye teoridannelser. Denne udvikling kan være med til at fjerne indtrykket af, at analyser af staten havde karakter af tom og virkelighedsfjern teori, ligesom den peger i retning af, at tidligere tiders dogmatik forlades til fordel for mere åbne teoretiske positioner. Det betyder konkret, at hvor staten enten har været fraværende som begreb eller har været fremstillet som en »sort kasse«, tilbyder de nyere bidrag for eksempel analyser af sammenhængen mellem statens institutionelle opbygning og offentlige politikkers form og indhold, jf. Hall (1986). Det betyder også, at nyere statsteorier oftere kombineres med andre teoretiske synsvinkler, for eksempel organisationsteori og teorier om organiserede interessers struktur og adfærd.

Med dette nummer af *Politica* forsøger vi ikke at give en fyldestgørende præsentation af nyere statsteorier. Temanummerets fire artikler præsenterer dels nogle af de nyere bidrag med et teoretisk sigte, dels nogle eksempler på mere empirisk orienterede analyser styret af statsteoretiske eller institutionelle udgangspunkter.

Karin Hansen giver en indføring i og diskussion af ny-institutionalismen gennem en præsentation af henholdsvis James G. March og Johan P. Olsen, Theda Skocpol og Bob Jessop. På tværs af forskelle i disse forfatters metoder og teoretiske udgangspunkter påvises deres fælles fremhævelse af, at de politiske og statslige institutioner »gør en forskel« gennem deres effekter på det politiske liv og de politiske beslutningers form og indhold.

En anden ny teoridannelse er public choice, hvor de statslige institutioner ansues som aktører på et politisk marked. Medens nyinstitutionalismen har fremhævet de institutionelle sammenhænge, har man i public choice litteraturen taget udgangspunkt i individet, som antages ikke blot at optræde »rationalt« ved at reagere på en systematisk og forudseelig måde på givne påvirkninger, men også at maksimere sin egen nytte. Anderledes formuleret kan public choice betragtes som forsøg på at anvende »economic man«-synsvinklen i den moderne, neo-klas-

siske økonomiske teori på politiske forhold og specielt på de statslige institutioner (Buchanan, 1986). Neo-konservative teoretikere har således søgt at påvise, hvordan der sker »government failures«, fordi rationel, individuel adfærd i statslige institutioner kan føre til irrationel, kollektiv adfærd. For eksempel har Niskanen (1971, 1973) vist, at statslige institutioners adfærd kan forstås ud fra deres interesse i at afsætte deres »varer« til interesseorganisationer og klientgrupper, hvilket leder til et overudbud af offentlige ydelser.

I Peder Nedergaards artikel søges public choice-modellen anvendt på den europæiske integration i 1980'erne. Ud fra en analyse af det politiske markedes efterspørgselside fører denne model blandt andet til den konklusion, at der må stilles spørgsmål ved, om offentlige udbud og indkøb virkelig vil blive liberaliseret i det omfang, som Kommissionen forestiller sig. Og på det politiske markedes efterspørgselside fremhæves, at de stærkere integrationsbestrebelse i 1980'erne blandt andet kan forstås ud fra de ledende politiske beslutningstageres nyttefunktioner i de toneangivende medlemslande.

Bob Jessop (1982, 1990) repræsenterer en videreudvikling af den marxistiske statsteori, som i disse år vinder indpas i danske universitetsmiljøer. Bob Jessop opgiver nogle af den traditionelle marxistiske analyses dogmer og stiller sig åben over for mange mulige relationer mellem organiserede interesser og statsapparatet. Det giver mulighed for at forene en analyse af statsapparatet i et makroperspektiv med specifikke politikker på sektorniveau.

René Bugge Bertramsen behandler med udgangspunkt i Bob Jessops statsteori spørgsmålet, om en »samfundsstyret« vækst kan danne basis for dansk industriel udvikling. Den samfundsstyrede vækstmodel ses som et alternativ til den markedsstyrede og den statsstyrede model, som man kan finde i forskellige varianter i andre OECD-lande. Han viser, at en analyse af de politiske institutioner kan forklare, hvorfor den borgerlige regerings styrkelse af erhvervspolitikken fra midten af 1980'erne ikke kan forventes at bidrage væsentligt til industriel vækst. På den baggrund forventer han, at nye aktører – institutionelle investorer og halv- eller heloffentlige institutioner – vil have en afgørende betydning for den industrielle udvikling i 1990'erne.

Endelig foretager Carsten Jensen en sammenligning af de konservative eller konservativt ledede regerings politik i 1980'ernes Storbritannien og Danmark. På trods af en række umiddelbare ligheder mellem Thatcher- og Schlüter-regeringernes ideologiske og retoriske proklamationer har den faktisk førte politik i de to lande været særdeles forskellig. Mens det på nogle – men ikke alle – punkter er lykkedes de britiske konservative regeringer at gøre alvor af truslen om at »rulle den offentlige sektor« tilbage, har skiftende borgerlige regeringer i Danmark forsøgt sig med mere spagfærdige forsøg på omstilling og på – forgæves – at stoppe væksten i de offentlige udgifter. Som forklaringer på de to konservative projekters forskellighed anføres dels politisk institutionelle forskelle, navnlig valgmoden, dels forskelle i dominerende ideologier i de to landes regeringer.

Uden for temaet bringes en diskussion mellem Erik Christensen og Uffe Østergaard om Erik Christensen nye bog, *Nye værdier i politik og samfund. Paradigmeskift og kulturbrydninger*.

Litteratur

- Buchanan, James M. (1986). *Liberty, Markets, and State. Political Economy in the 1980s*, Brighton: Harvester Press.
- Dunleavy, Patrick og Brendan O'Leary (1987). *Theories of the State. The Politics of Liberal Democracy*, London: Macmillan.
- Hall, Peter (1986). *Governing the Economy. The Politics of State Intervention in Britain and France*, Cambridge: Polity Press.
- Jessop, Bob (1982). *The Capitalist State*, Oxford: Martin Robertson.
- Jessop, Bob (1990). *State Theory. Putting Capitalist States in their Place*, Cambridge: Polity Press.
- Niskanen, W. (1971). *Bureaucracy and Representative Government*, New York: Aldine-Atherton.
- Niskanen, W. (1973). *Bureaucracy: Servant or Master?*, London: Institute of Economic Affairs.